

Úvod ku knihe R. Steinera – Filozofia slobody

Dr. Viktor Thieben

Problematika *Filozofie slobody* je veľmi zvláštna a ako vieme, aj v Steinerovom životnom diele ojedinelá. Predpokladá lepšie poznanie okolností, ktoré viedli k jej vzniku a k napísaniu tejto knihy, ktorú Steiner sám výslovne pokladá za svoje najdôležitejšie dielo. Poznanie týchto okolností nám pomôže hlbšie vniknúť do problémov, ba nielen to, ale ukáže nám celé Steinerovo dielo v hlbšom svetle a v nových perspektívach, v nových aspektoch.

K tejto problematike treba pristupovať z rôznych strán, pričom nemožno očakávať, že na prvý, druhý či tretí krát sa môže získať nejaká vyčerpávajúca informácia. Je isté, že pre niekoho, kto sa filozofiou nezaoberal, pre niekoho, kto má ťažkosti, a to prirodzené ťažkosti, uvedomiť si pojmy ako vnímanie, subjekt, objekt a ešte veľa iných, operovať s nimi, kombinovať; pre takého človeka predstavuje *Filozofia slobody* veľké ťažkosti a je veľmi náročná.

Najsôr by som snád povedal niečo, čo patrí k úplne novým predpokladom vzniku tohto diela. Ako vieme, od gréckej doby, predovšetkým zásluhou Aristotelovej logiky, ľudské myslenie dostalo impulz, veľmi silný impulz, obrátiť sa viac-menej celou svojou silou k hmotnému svetu, k problematike tohto materiálneho života od narodenia po smrť. Práve preto vznikla Aristotelova logika - aby to, čo predtým zasvätení a žiaci mystérií bádali v „písme hviezd“, ako sa hovorilo, v Býkovi, Rakovi, Škorpiónovi atď., našlo svoj príslušný odraz v ľudskom mozgu. Aby sa človek neďíval na hviezdne nebo a povedal: tam je Rak a to znamená to a to (čo prežíval ešte akosi polojasnovidne); ale hovoril v kategóriách, v tomto konkrétnom prípade o kategórii priestoru (ďalej napr. Lev – kategória času, Baran – kategória aktivity..). Teda mal sa naučiť na základe Aristotelovej logiky vnímať svet v dvanástich kategóriách. Teda vlastne v desiatich kategóriách, lebo znamenie Panny bolo chápané spolu so znamením Škorpióna a Váh ako kategória substancie. O tomto probléme nebudem ďalej hovoriť, ale z tých dvanástich znamení zverokruhu vzniklo desať Aristotelových kategórií, ktoré predstavujú základ vedeckého myslenia.

Ak teraz preskočíme takmer dvetisíc rokov, vidíme, že myslenie človeka bolo už skutočne, hlavne už koncom 18. storočia – za čias Márie Terézie, Jozefa II., za čias, keď začal učiť Kant, obrátené k hmotnému svetu natoľko, že všetko, čo nebolo čisto vedecky, matematicky dokázateľné a vyjadriteľné, bolo podozrivé – to je len cit, len subjektívne, len moja osobná viera a nie vedecky dokázaný fakt. Ako vieme, Kant hovoril, že podstatu vecí nikdy nemôžeme pochopiť, teda vec ako takú. A ten základný problém filozofie sa stával problémom, ako vlastne môžeme k tomu, čo je vonku, mimo nás, čo vnímame iba zmyslami, napríklad nejaký strom alebo kvet, hocijaký predmet, získať vôbec nejaký vzťah. Ved' ten, čo my môžeme v našom vedomí mať, je len subjektívny. Ten nemá vedeckú platnosť, nemôžeme tvrdiť, že je to vonku, vo svete tak, ako my si to vo svojom vedomí predstavujeme. Do tejto neriešiteľnej problematiky ho dostala teda filozofia.

Do toho prišla filozofia tzv. nemeckého idealizmu. Veľké mená – Fichte, Schelling a Hegel. Tí predstavujú vôbec to najkrajšie, čo bolo vo filozofii vytvorené. Ale Hegel, ktorý predstavuje vrchol filozofického myslenia tohto obdobia, môžeme povedať, úplne stratil pôdu pod nohami. Obrátil sa smerom k duchovnému a vlastne úplne zabudol na materiálny podklad všetkého. Ale nielen to. Nebol schopný práve na základe vývoja myslenia, tejto základnej tendencie myslenia, o ktorej som hovoril, vniknúť do duchovnej podstaty svojich predstáv, svojich ideí, takže tie ostali čistou abstrakciou. Čiže on hovoril o objektívnom duchu (napríklad ako on to nazval, hovoril o duchovných zákonoch, o duchovnom vývoji) nie ako o niečom bytostnom, čo skutočne existuje, ale len ako o – povedzme – veľmi vysokej myšlienke, ako o nejakej abstrakcii. Chýbal tam ten krok vniknúť do duchovného sveta, do skutočnosti duchovného sveta, do toho, že za týmito pojmi a predstavami sú bytosti. Jedným slovom na konci 19. storočia bolo ľudské myslenie na takom bode, natoľko sa odvrátilo už od duchovnej skutočnosti, že ani tí duchovia, ktorí vedome hľadali to duchovné bytie, skutočnosť, realitu duchovného sveta; ani tí neboli schopní to vo svojom myslení realizovať.

Takto začala Michaelská epocha v r. 1879, ktorá mala vrátiť substanciu myslenia zase kozmu, odkiaľ pochádzala. Čiže mala obrátiť duchovný zrak človeka smerom k duchovnému svetu. To je hlavnou úlohou antropozofie. A na to musel byť vytvorený inštrument. To na základe toho tradičného spôsobu myslenia nebolo možné, aj keď ono nadobudlo veľmi dokonalú úroveň, malo skvelú kvalitu, ale nebolo schopné uchopiť duchovný svet v jeho realite. A to je úloha *Filozofie slobody*. Preto R. Steiner predtým, ako pristúpil k tomu, že začal rozprávať obsah starých mýtov, starého mytologického vedomia, upravený pre moderného človeka, o hierarchiách, o reinkarnácii, vyššom ja atď., musel vytvoriť predpoklady, aby človek do svojho myslenia skutočne mohol prijať tieto skutočnosti. Čiže jeho *Filozofia slobody* je ten absolútne nevyhnutný krok, aby mohol hovoriť niekto oprávnené o duchovnom svete, o duchovnom živote. Aby mohol hovoriť, že to je práve tak vedecké, ako hovoriť o fyzike, o chémii, alebo o inom aspekte materiálneho sveta.

Vo *Filozofii slobody* sa nič nespomína o duchovných svetoch, ani sa o týchto kategóriách sa nehovorí. Tu je potrebné poukázať na jeden prístup – a síce veľmi náročný, smerujúci k tomu, čo potom nasledovalo. Napríklad učenie o hierarchiách: je 9 hierarchií, 9 stupňov, čo robia, ako zasahujú do života, ako usmerňujú atď. Ale musíme si byť vedomí toho, že táto cesta je veľmi náročná. Je pevná, istá, ale nie je možné, aby niekto, snád' len ak vo výnimočných, karmických situáciách, z jedného roka na druhý si osvojil Filozofiu slobody. A práve aj preto R. Steiner ukázal aj druhú cestu. Totiž obnovil a prispôbil, zaktualizoval starú cestu mystérií - to je kniha *Poznávanie vyšších svetov*. O tom snád' nemusím nič konkrétnejšie hovoriť. Tu sú tie dva piliere, ktoré môžu viesť človeka k tomu, aby obsah antropozofie prijímal do svojho vedomia.

Takže stojíme pred faktom, že tá individualita, ktorá človeku ukázala cestu, ako aplikovať duchovné sily a orientáciu v ľudskom živote, totiž Aristoteles, svojou náukou o kategóriách, logikou; po 2100 rokoch v novej Michaelskej epoche mala karmickú úlohu vyrovnať a napraviť vlastne to, čo urobila vtedy ako Aristoteles. Lenže ukázala, že na základe nadobudnutých skvelých schopností myslenia, musí človek teraz odvrátiť svoj pohľad od hmotného sveta a obrátiť ho k duchovnému svetu. Ale čo to znamená? Koniec - koncov to znamená, že človek sa musí naučiť sám seba chápať ako bytosť, ktorá realizuje slobodu. Ako bytosť, ktorá je závislá nie od mozgu, ba ani od fyzického tela ako celku, ani od svojho temperamentu alebo od svojich vášní a vlastností – zlých či dobrých, na tom nezáleží, ani od rôznych foriem svojho egoizmu, ktorý nás sprevádza samozrejme celý život vo všetkom, v každej maličkosti; ale že človek je len inkarnovaný do toho všetkého, to je len obal jeho ja v tomto živote a že jeho vyššie ja je čisto slobodná bytosť. Čiže vrátiť človeku jeho pôvodnú hierarchickú dôstojnosť, ktorú musel mať predtým, ako zostúpil do inkarnácií. To znamená, že myslenie prestáva byť neutrálnou záležitosťou – a to je v druhej časti *Filozofie slobody*.

Pozrite sa, človek urobí všetko, najmä po stredoveku, po veľkom vývoji stredovekého myslenia, po scholastike, aby myslenie bolo čo najviac neutrálne, nezávislé od všetkých podmienok a okolností tohto života. Preto aj od Descartrových čias (Descartes zomrel r. 1650) viac-menej platilo všade to, že myslenie má podľa možností byť ako čistá matematika. Tak ako hovorím, že $a^2 + b^2 = c^2$, tak má byť vlastne všetko, čomu pripisujem nejakú logickú váhu, čo uznám ako vedu. Matematika je skutočne vzorom takej vedeckej disciplíny, ktorá je nezávislá od toho, či mi je zima alebo teplo, či som hladný alebo smädný atď., je objektívna.

A teraz vlastne tým, že človek sa spoznáva ako úplne slobodná bytosť, ktorá je schopná zúčastniť sa čistého éterického diania, ktoré je kozmického pôvodu, tým, že človek si uvedomuje, že myslenie je kozmického pôvodu, tým myslenie už nie je neutrálne, ale stáva sa morálnym. Myslenie pre človeka znamená teraz nedozerný rezervoár morálnych ideálov. Človek cíti voči myšlienke aj morálnu zodpovednosť. Samozrejme *Filozofia slobody* ho naučí čerpať svoje motívy z čistého myslenia, to znamená z čistého duchovného sveta, povedzme to lepšie, na základe čistého duchovného zážitku. Tak nemôže byť neutrálne, to je buď zlé alebo dobré. Čiže to myslenie (toto je už trochu ťažké, náročnejší dôsledok toho celého procesu) sa presťahuje z hlavy do srdca. To je to, čomu R. Steiner hovorí „realizovaný Michalský impulz“. Človek sa naučí myslieť tak, že pri tom nie je angažovaná jeho hlava, ale jeho

srdce. Myšlienky nadobúdajú morálnu silu, nadobúdajú teplo. Vedú človeka k morálnej očiste.

Pozrime sa teraz, ako rieši *Filozofia slobody* ten problém, o ktorom som predtým hovoril. Ako je to, že ja vôbec vo svojom myslení mám mať niečo, povedzme vzťah, k tomu, čo je vonku v prírode? Ten problém je pseudoprávny. Vznikol z toho, že človek sa uzavrel, akoby žil v nejakej ulite, a díval sa okolo seba a videl okolo seba cudzí, iný svet. A teraz začal špekulovať a pýtať sa, ako je to, že o tomto jemu cudzom svete vôbec niečo vie. Ale R. Steiner ukazuje to, že myšlienky máme vo svojom vedomí nie preto, že ich my tvoríme, že sú naše, ale preto, že sa odohrávajú v nás. Čiže ten vonkajší jav, povedzme kvet, má práve také korene v duchovnom svete ako tá myšlienka vo mne, lepšie povedané ten pojem vo mne. A to, čo ja prežívam ako myšlienku, ako pojem, potom pripisujem tomuto javu intuitívne. Nevidím zelenú škvrnu, ale hovorím, to je kvet alebo tráva, nie - to je nejaká škvrna, neviem, čo to je. Čiže ja intuitívne vyberiem z tohoto nedozierneho nekonečného repertoáru pojmov ten pravý a spájam ho s vnemom a takto vzniká poznanie. Čiže vonkajší a vnútorný svet kotvia spoločne v duchovnom svete rovnako. Ja prežívam jednu polovicu reality, teda tú myšlienku alebo ten pojem a tam vonku vidím ten predmet, tú druhú polovicu. A vo mne sa odohráva proces, že spájam vnímanie a pojem, a tak sa zúčastňujem vlastne tvorivého procesu celého sveta.

Čo to znamená, keď sa zúčastňujem svojím myslením toho, čomu sa hovorí v evanjeliu svetový logos? Logos je tá nevysloviteľná, bližšie nedefinovateľná duchovná tvorivá sila, z ktorej, ako Ján píše, vznikli všetky veci. Logos obsahuje aj svetlo, obsahuje život, proste všetko. Ja sa zúčastňujem tohto svetového logu tým, že mám jasnú myšlienku, čisto duchovnú, nezávislú od svojho tela, telesnosti a všetkého ostatného, čo s tým súvisí. Personifikáciou logu je Kristus. Vidíme vo *Filozofii slobody*, že filozofia takto chápaná, ako ju učí R. Steiner, vedie vlastne ku kristológii. Vedie vlastne k tomu, že človek spoznáva vonkajší obal Kristovej bytosti v kozmickom éterickom myslení. Každý človek sa môže, a skôr či neskôr sa musí, dostať do tej sféry, kde prežíva svoje myšlienky čisto duchovne, kde, ako som už povedal, myslenie sa stáva zároveň morálnou činnosťou, kde sa spája náboženstvo, veda a umenie.

Toto je predpokladom pochopenia antropozofie ako celku, celého snaženia, ideálu antropozofie. Len na základe tohto má zmysel zaoberať sa s takou vecou ako s tými 9 hierarchiami, lebo ináč sa človek stáva vlastne klamárom. Buď klame vtedy, keď vyznáva výtvarníky dnešnej techniky, alebo klame vtedy, keď hovorí o hierarchiách. Lebo v jednom prípade pokladá celý tento materiálny svet za niečo absolútne druhoradé, podradené, na ktorom vlastne nezáleží a celá technika je len určitá hra, alebo vlastne o hierarchiách má poznatky len také, že akceptuje to, čo R. Steiner prednášal, čiže verí, vlastne rozširuje obsah svojho náboženstva o tieto javy, o ktorých Steiner hovorí, ale nespája vo svojom vedomí organicky tú svoju fyzickú nádobu s poznatkami duchovného sveta.

Teda možno povedať, že *Filozofia slobody* predstavuje nevyhnutnú orientačnú pomoc od kali jugy (temného veku), do svetlého veku, do éry svetla, ako sa hovorí - je prechodom. Ale ešte aj predstavuje, hlbšie chápané, krok od kali jugy do nového éterického poznania, predovšetkým k prijímaniu éterického Krista, to znamená krok cez prah fyzického sveta. *Filozofia slobody* znamená záver filozofického snaženia ľudstva, záver filozofického myslenia a otváranie novej kapitoly ľudského myslenia a dejín vývoja ľudského vedomia. To znamená otvorenie okna nášho vedomia do duchovného sveta. Znamená to, že v najbližších 2000-3000 rokoch, ako hovorí Steiner, bude človek schopný vnímať étericky, ako teraz vníma fyzicky. Je to stupeň, ktorý musí absolvovať každý človek, a je nešťastím ľudstva, že ignorovalo tento organický a z celého vývoja filozofie logicky vyplývajúci krok.

Záverom môžem len krátko povedať, že R. Steiner z tejto skutočnosti, že ľudstvo ignorovalo tento nevyhnutný dôsledok jednak prírodovedeckej filozofie, jednak Hegelovej filozofie, vyvodil, že to nasledujúce storočie bude veľmi ťažké pre ľudstvo a prinesie nielen pre antropozofiu veľa konfliktov (to výslovne povedal - slovo konfliktov), ale aj v celosvetovom meradle veľmi tragické udalosti, ktoré budú práve dôsledkom toho, že nie vo vnútri ľudskej duše, ľudského vedomia sa odohrávajú premeny, ale človek ich tam

ignoruje, potláča, nedáva im priestor, a tie sa potom odohrávajú v iných rozmeroch celosvetovo.